

ПЕДАГОГІЧНЕ ПОРТФОЛІО ЯК МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ У РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

PEDAGOGICAL PORTFOLIO AS A METHODOLOGICAL TOOL IN THE IMPLEMENTATION OF LANGUAGE AND LITERATURE-RELATED TASKS IN PRIMARY SCHOOL

У статті розкрито сучасні підходи до створення портфоліо для навчання молодших школярів мовно-літературної освітньої галузі. Ураховано, що у закладах загальної середньої освіти діють класи з інклюзивним навчанням. З'ясовано сутність терміну «портфоліо», наукові розвідки дослідників з цієї проблеми. Розкрито підходи вчених до структури мовного портфоліо. Метою статті є з'ясування методичних орієнтирів реалізації завдань мовно-літературної освітньої галузі у початковій школі як складової структури педагогічного портфоліо, ураховуючи навчання дітей з особливими освітніми потребами. Обґрунтовано зміст поняття «педагогічне портфоліо», що розглядається як комплект мультисциплінарного забезпечення освітнього процесу в початковій школі, методичною складовою якого є навчання інтегрованого курсу «Українська мова та читання», спрямованого на формування у молодших школярів мовної, читацької компетентності із застосуванням компетентнісних, корекційно-розвиткових завдань. Портфоліо має свою структуру й виконує низку функцій: організовуючу, розвивальну, мотиваційну, змістову, моделюючу, виховну та інші. Сфокусована увага на моделюючій як складовій портфоліо, що дає можливість з'ясувати стиль викладання педагога, його підходів до добірки методів та форм навчання української мови та читання.

Рекомендується змістове наповнення методичного блоку: традиційні й інноваційні методи навчання української мови та читання; методика формування читацької компетентності; компетентнісні завдання та вправи з розвитку мовлення; корекційно-розвиткові завдання з метою формування мовленнєвої, комунікативної компетентності; засоби навчання (індивідуальні, диференційовані завдання, таблиці-алгоритми, графіки, малюнки); презентаційний матеріал для дистанційного навчання; тематика проєктів, алгоритм їх виконання; орієнтовні плани-конспекти уроків української мови (читання); мовні, дидактичні ігри.

Ключові слова: початкова школа, мовно-літературна освітня галузь, клас з інклюзивним навчанням, учитель, асистент учителя, педагогічне портфоліо, методичний блок.

The article reveals modern approaches to creating a portfolio for teaching junior high school students in the linguistic and literary field of education. It was taken into account that at the institutions of general secondary education, there are classes with inclusive education. The essence of the term "portfolio" has been clarified and the researchers' scientific research on this problem was studied. The approaches of scientists to the structure of the language portfolio are disclosed. The purpose of the article is to clarify methodological guidelines for the implementation of tasks of language and literary educational field in primary school as a component of the structure of the pedagogical portfolio, taking into account the education of children with special educational needs. The content of the concept was substantiated "pedagogical portfolio". Therefore, it is considered as a set of multidisciplinary provision of the educational process in primary school, the methodological component of which is the teaching of an integrated course "Ukrainian language and reading", aimed at the formation of language and reading competence of younger people/schoolchildren with additional application of competence-developing, corrective tasks. The portfolio has its own structure and performs a number of functions: organizational, developmental, motivational, substantive, modeling, educational, and others. Focused attention on modeling as a component of the portfolio, makes it possible to find out the teacher's teaching style, his approaches to a selection of methods and forms of teaching the Ukrainian language and reading.

The enrichment of the methodical block/section is recommended: traditional and innovative methods of learning the Ukrainian language and reading; method of formation of the readership competence; competence tasks and exercises for speech development; corrective and developmental tasks for the purpose of forming speech, communicative competence, learning tools (individual, differentiated tasks, tables-algorithms, graphs, drawings); presentation material for distance learning; project topics, the algorithm of their implementation; approximate plans-summaries of Ukrainian language lessons (or reading lessons); language and didactic games.

Key words: primary school, language and literary educational branch, class with inclusive education, teacher, teacher's assistant, pedagogical portfolio, methodical block/section.

УДК 37.091.313:811.161.2:003-028.31
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/52.2.9>

Стеблюк С.В.,

докт. пед. наук,
асистент кафедри фізичної реабілітації
Державного вищого навчального
закладу «Ужгородський національний
університет»

Хома О.М.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри теорії та методики
початкової освіти
Мукачівського державного університету

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Концепція Нової української школи є важливою у проведенні освітніх реформ в Україні. Початкова школа завершила поетапне її впровадження. З 2022-2023 н. р. за новою програмою працюватиме п'ятий клас базової середньої освіти.

Сьогодні вкрай важливо спрямувати педагогічну діяльність на удосконалення шляхів реалізації змістових ліній мовно-літературної освітньої галузі Державного стандарту початкової освіти. Педагогічні орієнтири сформульовано, стоїть завдання щодо удосконалення інновацій в освітньому процесі, й як результат, поповнення

портфолію вчителя. Сучасна початкова школа працює в нових реаліях з наявністю класів з інклюзивним навчанням. Учителі, асистенти учителя, батьки дитини з ООП діють в освітньому процесі як єдина команда. Зважимо на те, що у Постанові Кабінету Міністрів від 15 вересня 2021 року № 957 зафіксовано, що адаптація змісту навчального предмета – зміна методів і способів навчання, рівня складності завдань з урахуванням індивідуальних потреб учнів з особливими освітніми потребами без зміни загального обсягу навчального навантаження та очікуваних результатів навчання [7].

Ми виходимо з того, що у процесі спільного викладання якраз важливо добирати методи й прийоми навчання, які були б диференційованими, але сприяли об'єднанню колективу дітей. В основу означеної статті взято дослідження щодо методичних орієнтирів реалізації завдань мовно-літературної освітньої галузі у початковій школі як складової структури педагогічного портфолію.

Від оволодіння українською мовою залежить успіх учня в навчальній діяльності. До однієї із ключових компетентностей входить [1]: вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема поняття «портфолію», його змісту у центрі дослідження низки вчених, учителів-практиків (Т. Олійник, А. Кендюхова, К. Климова та інші). Відтак, А. Кендюхова акцентує увагу на терміні «професійне портфолію», що є досить широким поняттям у сфері застосування. Дослідниця зазначає: «Портфолію – це якісно новий підхід у педагогіці суб'єкт-об'єктного типу, спрямований не лише на формування знань, умінь і навичок, але й на створення умов для саморозвитку особистості, стимулювання автономної позиції, яка виявляється у творчій, дослідницькій, проектній діяльності для досягнення конкретного результату. Портфолію – це спланований і спеціально організований індивідуальний підбір матеріалів і документів, який демонструє зусилля, динаміку і досягнення особистості в різних галузях професійної діяльності» [2].

А. Кендюхова вказує на переваги роботи з портфолію: «важливим є не тільки сам результат, а й процес створення вчителем свого стилю роботи; дозволяє зберегти індивідуальність кожного педагога; створення назв файлів-компонентів і робота з ними – це творчий процес, зорієнтований на самостійність вибору, уяву, відкриття, пошук; процес створення портфолію, робота з ним, обмін досвідом дають авторам можливість оцінити

самостійну пізнавальну діяльність та вдосконалити її [2, с. 13-14].

Укладачем Н. Бахмат подано зміст поняття «портфолію педагога» на основі аналізу вітчизняних та зарубіжних досліджень та алгоритм його моделювання. Одне із визначень: «Портфолію педагога – це набір матеріалів, що демонструє вміння вчителя вирішувати завдання своєї професійної діяльності, вибирати стратегію і тактику професійної поведінки та призначений для оцінки рівня професіоналізму працівника» [5, с. 9].

Предметом дослідження Т. Олійник є роль портфолію як чинника актуалізації особистості студента в умовах цифрового інклюзивного середовища. «... Портфолію стає одним з чинників всебічного визначення не тільки якості знань особистості, але розглядається як ефективний засіб розвитку навичок ХХІ століття, зокрема, саморегулювання, когнітивного моніторингу, творчої самореалізації студентів, що обумовлюється здатністю до цілепокладання (вміння ставити цілі, планувати її досягнення у відповідності до власних здібностей, характеру, оптимальних темпів), цілеспрямованості (стійкості в досягненні мети, наполегливості щодо доведення справи до кінця), ініціативності, рефлексії (вміння аналізувати етапи індивідуальної й колективної діяльності, використовувати засоби, відшукувати протиріччя), вміння ставити запитання, нормотворчості (вміння формувати правила діяльності, систему відповідних законів, прогнозувати результати), змістовне бачення (вміння представити образними засобами змістовну ідею об'єктів/процесів, що досліджуються) тощо» [6, с. 80-81].

К. Климова подає структуру мовного портфолію:

- Мій мовний портрет.
- Мої досягнення у вивченні української мови.
- Самооцінка рівня мовно-комунікативної професійної компетентності.
- Скарбничка матеріалів з української мови: самонавчання та самовдосконалення.

У скарбничку матеріалів з української мови учена рекомендує: електронні та паперові матеріали, необхідні майбутньому вчителю-нефілологу для професійної мовно-комунікативної діяльності (міні-словники професійних термінів; матеріали з проблем мовного етикету вчителя; сценарії шкільних виховних заходів про культуру української мови; тексти державних документів у галузі мовної освіти; зразки оформлення шкільної документації; інструктивно-методичні матеріали щодо організації шкільного радіо і телебачення; перелік сайтів про українську мову тощо» [3, с. 39].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті: розкрити методичні орієнтири реалізації завдань мовно-літературної освітньої галузі у початковій школі як складової структури педагогічного портфолію, ураховуючи

й навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Завдання: визначити поняття «педагогічне портфоліо» та його складові.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Етимологія терміна «портфоліо» узагальнено вітчизняними ученими й трактується, як: «засіб (інструмент, метод, форма) оцінювання ефективності (результативності) будь-якої достатньо тривалої у часі та складної за змістом діяльності; зібрання зразків робіт і документів, що підтверджують результати діяльності та ілюструють можливості й досягнення власника портфоліо; комплект матеріалів, які відповідно до поставленої мети систематизують та ілюструють процес безперервної самооцінки і корекції результатів та досягнень; технологія саморозвитку і самовдосконалення; засіб мотивації і стимулювання творчої активності і самоосвіти; засіб самопрезентації і кар'єрного зростання; показ досягнень в управлінській і педагогічній діяльності; засіб моніторингу й оцінювання професійного розвитку...» [5].

Портфоліо має свою структуру й виконує низку функцій: організовуючу, розвивальну, мотиваційну, змістову, моделюючу, виховну та інші. Нами сфокусована увага на моделюючій як складовій портфоліо, що дає можливість з'ясувати стиль викладання педагога, його підходів до добірки методів та форм навчання української мови та читання.

Виходячи із реалій сьогодення, та у зв'язку із збільшенням у закладах освіти класів із інклюзивним навчанням, нами рекомендується застосування терміну «педагогічне портфоліо». У склад його увійдуть тематичні блоки, матеріали вчителя, асистента вчителя та рекомендації батьків дитини з ООП у формі портфоліо дитини із відомостями: уподобання дитини, улюблені іграшки, ігри, активність, особливості мовленнєвої діяльності, читацькі уміння, тривожність та причини, мрії на майбутнє, емоційний стан.

З погляду навчання учнів мовно-літературної освітньої галузі (українська мова та читання) у класах з інклюзивним навчанням, ми трактуємо поняття «педагогічне портфоліо» як комплект мультидисциплінарного забезпечення освітнього процесу в початковій школі, методичною складовою якого є навчання інтегрованого курсу «Українська мова та читання», спрямованого на формування у молодших школярів мовної, читацької компетентності із застосуванням компетентнісних, корекційно-розвиткових завдань. Метою його створення є визначення учителем, асистентом учителя власної педагогічної траєкторії у формуванні молодших школярів мовної, читацької компетентності.

Педагогічне портфоліо, на наш погляд, обов'язково має бути поділений на тематичні блоки, методичний, з-поміж яких, є провідним. Це

своєрідна візитівка вчителя, його підхід до оволодіння учнями ключових компетентностей.

Основне завдання вчителя й асистента вчителя в класі з інклюзивним навчанням спрямувати роботу на реалізацію мети мовно-літературної освітньої галузі Державного стандарту початкової освіти: «Метою вивчення української мови та літератури, мов та літератур відповідних корінних народів і національних меншин є формування комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей; розвиток особистості здобувачів освіти засобами різних видів мовленнєвої діяльності; здатності спілкуватися українською мовою, мовами відповідних корінних народів і національних меншин для духовного, культурного і національного самовираження, користуватися ними в особистому і суспільному житті, міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-творчих здібностей»[1].

За рекомендаціями О. Савченко, реалізація змістових ліній відбувається «у процесі особистісно зорієнтованої розвивальної читацької і комунікативної діяльності учнів. Ураховуючи потреби та інтереси молодших школярів у пізнанні світу людей, природи, самопізнанні, залучаючи їх до вдумливого читання найкращих дитячих книжок, текстів, різних видів учитель виховує україномовну особистість, компетентного, критично мислячого читача, який розуміє цінність книги, відчуває красу рідного слова, збагачує свій читацький, мовленнєвий і пізнавальний досвід» [8].

З метою реалізації змістових ліній мовно-літературної освітньої галузі (українська мова, читання) у процесі спільного викладання на уроках в початковій школі у класах з інклюзивним навчанням пропонуємо такий зміст методичного портфоліо як складової педагогічної.

1. Традиційні й інноваційні методи навчання української мови та читання.

2. Методика формування читацької компетентності.

3. Компетентнісні завдання та вправи з розвитку мовлення.

4. Корекційно-розвиткові завдання з метою формування мовленнєвої, комунікативної компетентності.

5. Засоби навчання (індивідуальні, диференційовані завдання, таблиці-алгоритми, графіки, малюнки).

6. Презентаційний матеріал для дистанційного навчання.

7. Тематика проєктів, алгоритм їх виконання.

8. Орієнтовні плани-конспекти уроків української мови (читання).

9. Мовні, дидактичні ігри.

Окрім цих розділів, тека педагогічного портфоліо може містити обґрунтування вибору Типової освітньої програми, підручника «Українська мова

та читання», аналізи уроків колег, власного відкритого заняття, спостереження вебінарів, тези, статті щодо методики навчання української мови та читання, досягнення учнів з української мови та читання, типові помилки у зошитах школярів тощо.

Портфолію асистента вчителя включає ще й такі матеріали: Індивідуальну програму розвитку дитини, підручник «Українська мова та читання» для навчання дітей з ООП, ілюстративний матеріал, індивідуальні завдання для читання, корекційно-розвиткової роботи, ігрові вправи, інструктажі батькам на різну тематику. Окрім цього, його діяльність має бути спрямована на виконання низки завдань, що полягають у:

– адаптації змісту та методів навчання до можливостей і потреб дитини з особливими освітніми потребами;

– застосуванні під час уроку (навчального процесу загалом) системи додаткових заходів, спрямованих на опанування навчального матеріалу; – проведенні додаткових занять з учнями, які мають труднощі у засвоєнні навчального матеріалу;

– доповненні (разом з учителями) навчальної програми матеріалом, засвоєння якого необхідне учневі з особливими потребами для повноцінного життя в класі, школі, суспільстві;

– участі у розробці та реалізації індивідуальних навчальних планів на кожному з визначених етапів (оцінювання психофізичного стану розвитку дитини, визначення й погодження аспектів навчання, що потребують застосування спеціальних методик, певної адаптації завдань, модифікацій класного доквілля, створення особливого графіка навчального навантаження, моніторинг результатів тощо) та інші [4].

Сьогодення вимагає створення портфолію не тільки на паперових носіях, але й на електронних у вигляді файлів на flash-накопичувачах. Вебсторінка учителя початкової школи має врахувати командний підхід у навчанні молодших школярів у класах з інклюзивним навчанням.

Висновки. У статті запропоновано сучасний підхід до портфолію вчителя, доповнюючи

терміном «педагогічний» за результатом співпраці вчителя, асистента вчителя, батьків дитини з ООП. Подано орієнтовний зміст методичного блоку педагогічного портфолію.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державний стандарт початкової освіти. Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>

2. Кендюхова А. А. Професійне портфолію: територія успіху сучасного педагога: [навчально-методичний посібник]. Кіровоград: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2016. 36 с.

3. Климова К. Мовне портфолію у системі безперервної самопідготовки майбутніх учителів до мовно-комунікативної професійної діяльності. *Вісник Житомирського державного університету*. 2011. № 60. С. 37-39. URL: http://eprints.zu.edu.ua/7393/1/60_8.pdf.

4. Литовченко С. В. Специфіка роботи асистента вчителя загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним навчанням. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*, 2013. № 4 (1). С. 252-260.

5. Моделювання портфолію педагога : Навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; уклад. Н.В. Бахмат. 2-ге вид., переробл. і доповн. Кам'янець-Подільський : ПП Буйницький О.А., 2014. 72 с.

6. Олійник Т. Портфолію як чинник актуалізації особистості студента в умовах цифрового інклюзивного середовища. Збірник наукових праць II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Особистість студента і соціокультурне середовище університету в суспільному контексті». Київ, 2018. С. 78-81.

7. Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>

8. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3-4 клас. Затверджено Наказ Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 року № 1273. URL: <https://idea-teacher.com.ua/wp-content/uploads/2021/10/typova-osvitnya-programa-dlya-3-4-klasiv-nush-savchenko-o-ya.pdf>.